

Tema 1: La revolució liberal

1. La constitució i les restauracions absolutistes

1808

Regnava Carles IV, que era absolutista. Tenia dos fills: Ferran VII i Carles M. Isidre.

En aquella època Espanya-França-Gran Bretanya era com un triangle amorós: havia moments que Espanya era amic de França i havia moments que ho era d'Anglaterra. En aquell moment ho era de França i, per tant, no de Gran Bretanya. Godoy, primer ministre i amant de la dona de Carles IV, va firmar el Tractat de Fontainebleau amb Napoleó, que tenia l'objectiu de repartir-se Portugal, amic de Gran Bretanya.

Per tal de que les tropes franceses arribaren fins a Portugal, tindrien que creuar tota la Península. Van travessar els Pirineus i es van dividir cap al nord, el centre i l'est, Catalunya. Napoleó no tan sols volia Portugal, sinó també Espanya. Va posar al capdavant del projecte al seu germà Josep I o "Pepe Botella".

Quan es van donar compte de l'enganyifa, el fill de Carles, Ferran, va protagonitzar el Motí d'Aranjuez (3/1808), on li va treure el poder al pare i es va erigir rei. Davant d'aquest panorama, Napoleó va convocar a Carles IV i Ferran VII a Baiona i els va convèncer en abdicar en favor seu: Ferran va abdicar en el seu pare i aquest en favor de Napoleó, que va traspasar el poder al seu germà Josep. Per tant, "Pepe Botella" s'erigia rei d'Espanya.

Alguns espanyols van veure en Josep la possibilitat de dur a terme reformes liberals, ja que ell era liberal. Aquests partidaris del nou rei s'anomenen afrancesats. Altres acceptaven els ideals de Josep I però no a ell, perquè era francès i deien que el rei havia de ser espanyol (**liberals**) i un altre grup volien el retorn de Ferran VII (absolutistes). Napoleó havia tancat Ferran en una fortalesa a Valençay.

Els absolutistes van anar constituint en tots els territoris i ciutats d'Espanya unes Juntes. Mentre això passava, una part de l'exèrcit espanyol es reorganitzà per combatre les tropes franceses. Així comença la guerra de la Independència o Guerra del Francès, a Catalunya, que acaba el 1814.

Al 9/1808 es va crear la Junta Suprema Central, que va assumir la regència fins que tornès Ferran VII, a qui consideraven rei legítim. L'objectiu de la Junta era crear una constitució, però per això necessitaven formar primer unes Corts.

1810

Es van convocar les Corts Generals a Cadis.

1812

El 19/3 es proclama la primera Constitució liberal de la història d'Espanya.

De 1814 al 1820: Sexenni absolutista

Ferran VII retorna a Espanya al març com a conseqüència del Tractat de Valençay que firma amb Napoleó. Aquest tractat retornava la corona a Ferran, però no podia tenir represàlies contra els afrancesats.

Un grup d'absolutistes de les Corts de Cadis va lliurar un document a Ferran en el qual li demanaven l'abolició de la Constitució i el retorn de la monarquia absoluta. Aquest

document s'anomena *Manifest dels perses*. El 4/5 Ferran accepta la proposta mitjançant el decret de València, que deia que es retornaria a l'absolutisme i s'aboliria l'obra legislativa (Constitució, decrets, etc). Aquesta va ser la primera restauració o reacció absolutista.

Ferran va promoure una dura repressió contra els afrancesats i els liberals, trencant així l'acord al Tractat de Valençay. Encara així molts liberals fan revoltes per prendre-li el poder. És una època d'intents de cop d'Estat...

De 1820 al 1823: Trienni Liberal

...fins que acaba triomfant un encapçalat per Rafael Riego, que comandava un destacament cap a les colònies a Amèrica, però que en comptes de fer aquest viatge, fa el cop d'Estat. L'1/1 al poble sevillà de Las Cabezas De San Juan Riego proclama la Constitució. Ferran VII veient-se vençut jura la Constitució a contracor. Comença així el Trienni Liberal, amb el govern dels "doceanyistes".

Aquests tres anys van ser com un assaig de govern constitucional. Es va fer una política moderada i va ser una època de partides realistes. Fins i tot, a la Seu d'Urgell els absolutistes van arribar a organitzar una regència (1822).

El final del Trienni va ser fruit d'una acció combinada entre agents de Ferran, amb ajut de potències europees, sobretot França i Àustria, i els sectors absolutistes del país, que van tramir un complot. Un exèrcit francès (Cent Mil Fills de Sant Lluís) van travessar la frontera i van recórrer el país perseguint el govern liberal, que s'havia refugiat a Cadis. Arran d'aquest cop d'Estat dirigit pel mateix Ferran VII, es va produir la segona restauració absolutista.

De 1823 al 1833: Dècada Ominosa

La tornada a l'absolutisme comportà una onada de repressió i l'abolició de tot tipus de llibertats polítiques. Es van executar molts liberals, com Rafael Riego, i d'altres es van haver d'exiliar.

Des de principis de segle havia començat un procés **d'emancipació de les colònies** americanes, aprofitant l'ambient que es vivia a la metròpoli. Les últimes colònies (Cuba, Puerto Rico i Filipines) es van independitzar el 1898.

2. El règim liberal

Ferran VII tenia una filla, Isabel II, nascuda el 1830 i que tindria que ser reina, però hi havia un problema: segons la llei espanyola les dones no podien accedir al tron (Llei Sàlica). Llavors el successor del tron havia de ser el germà de Ferran: Carles M. Isidre. Però Ferran va canviar la llei a l'abril de 1830 i va instaurar la Pragmàtica Sanció, que "anul·lava" la Llei Sàlica i nomenava la seva filla hereva del tron.

Al 1832 el rei va patir un atac de gota i Carles va aprofitar-ho per fer un aixecament (Motí de la Granja) i aconseguir derogar la Pragmàtica Sanció. Però Ferran es recupera milagrosament i reimplanta la llei i envia al seu germà a Portugal.

De 1833 al 1840: Regència de Maria Cristina

A la mort del rei al 1833, la vídua, Maria Cristina, es va encarregar del poder fins que Isabel fos major d'edat. Els partidaris de Carles M. Isidre no van acceptar el testament de Ferran i es van aixecar en armes contra Maria Cristina, que va tenir que buscar suport en els liberals. Aquests es dividien en moderats i progressistes. Comença així la primera guerra carlina

(1833-1840) entre isabelins i carlins, que volien el retorn de l'absolutisme, la defensa del catolicisme i la defensa dels furs.

Al 1834 es va crear l'Estatut Reial, que era una carta atorgada o document preconstitucional, que suposà l'inici d'un procés d'implantació de llibertats polítiques, però de fet l'autèntic poder seguia en mans de la regent, ja que l'Estatut no reconeixia la separació de poders ni la sobirania nacional. Al 1836 hi ha el Motí dels Sergents de la Granja, que és un aixecament per part d'uns liberals que demanaven a regent la implantació de la Constitució de 1812. Ella va crear una altre al 1837.

Al 1837 es redactà una Constitució basada en la de 1812, però amb alguns canvis que la feien més absolutista, encara que hi havia coses liberals, com la supressió de l'obligació de pagar delmes a l'església, la desamortització o venda en subhasta del béns embargats a l'església (proposada per Mendizábal, 1835) i la supressió dels gremis. Es podria dir que la de 1837 està a mig camí entre la del 1812 (liberal) i l'Estatut Reial (absolutista).

Al 1838 els moderats guanyen les eleccions i puguen al poder. Una de les primeres coses que fan es canviar la Llei Municipal, que era que els ciutadans elegien el alcalde de la seva ciutat (com ara). Els moderats decideixen que ara els alcaldes de cada municipi els elegiria la Corona. Això al poble no li agrada i es llença al carrer a protestar. Maria Cristina se'n va del poder i deixa a Espartero el seu lloc, que acaba deixant la llei municipal com estava.

De 1840 al 1843: Regència d'Espartero

Espartero era un general que al camp de batalla havia guanyat als carlins i havia fet fugir a Carles M. Isidre a França. Tenia el suport dels progressistes, però va governar de manera dictatorial. Es va anar guanyant totes les antipaties, sobretot a Catalunya, ja que els catalans volien proteccionisme econòmic i ell tenia una política radicalment lliurecanvista i posava en perill la indústria catalana; així que els catalans van veure com les seves condicions de vida empitjoraven. Al 1842, com que Barcelona seguia revoltada, va decidir bombardejar-la des de Montjuïc.

Al moviment català contra el regent se li va unir un altre nascut al País Basc arran de la decisió del govern de derogar els furs (lleis pròpies de cada regió, diferents de la normativa general de la resta del país). Al 1843 Prim va haver una jamància que Prim va "soluciona" tornant a bombardejar Barcelona.

Al mateix any un sector dels progressistes que inicialment havien donat suport a Espartero, es van enfrontar a ell, perquè no acceptaven les seves formes autoritàries. Va haver un cop d'Estat protagonitzat per Narváez i Espartero va fugir a Londres.

Del 1844 al 1854: Dècada Moderada

Isabel II, proclamada ja major d'edat, va assumir el tron d'Espanya (1843) i va encarregar la formació del govern al Partit Moderat (1844), que liderava Narváez, qui era el que realment dirigia el país. Al 1844 també es va crear la Guàrdia Civil, ja que fins aquell moment hi existia la Milícia Nacional, que eren voluntaris que actuaven dins d'una província (a vegades fora) i volien mantenir l'ordre.

El govern va derogar la Constitució de 1837 i va redactar una altre de nova al 1845, més conservadora. El sistema legislatiu era bicameral (un Senat i un Congrés) i s'hi mantenia el sufragi censatari, però més restringit que a la Constitució de 1837, ja que en aquesta tan sols tenien vot els homes majors d'edat i que tenien propietats o eren distingits per la seva professió.

Als governs de la Dècada Moderada va haver-hi molta corrupció en assumptes financers on participaven polítics i, fins i tot, Maria Cristina. Aquest ambient de corrupció i autoritarisme va fer que cada vegada hi haguessin més revoltes populars fins que, al 1854, el poble va donar suport a un aixecament militar, conegut amb el nom de La Vicalvarada.

La Dècada Moderada es pot resumir en:

- 1) Constitució de 1845
- 2) Segona Guerra Carlina (1846-1849)
- 3) Reforma fiscal sobre contribucions territorials i els productes
- 4) Govern centralista on tothom tenia les mateixes lleis; no hi havia furs i la Llei Municipal torna.
- 5) Proclamació de la catolicitat de l'estat i normalització de les relacions amb l'Església a través del Concordat amb la Santa Seu. Aquest concordat era un acord entre Espanya i la Santa Seu on es deia que la religió del país seria la catòlica i que es mantindria tota l'estructura eclesiàstica.

Del 1854 al 1856: Bienni Progressista

El cop d'Estat fet per Leopoldo O'Donnell, líder del partit d'Unió Liberal (entre els progressistes i els moderats). Aquest aixecament va anar seguit de la publicació del Manifest de Manzanares, fet per Alberto Cánovas del Castillo, que pretenia provocar l'aixecament dels progressistes en contra del govern de Narváez, cosa que va aconseguir.

Isabel II va demanar a Espartero, que havia tornat de Londres, que formés govern, però aquest va tornar a posar en pràctica les mesures radicals característiques de la seva primera etapa. Va expulsar els jesuïtes d'Espanya i va atacar les bases de l'Església. Al 1855 va aplicar una segona desamortització, aquesta vegada civil que consistia en l'expropiació i venda en subhasta pública els béns d'un municipi. Al 1855 també es crea la Llei de Ferrocarrils i la Llei de Bancs i Associacions Anònimes de Crèdit i es convoca una Vaga General.

El Bienni Progressista coincidí amb un moment dolç en l'economia espanyola, caracteritzats per les exportacions de productes agrícoles o industrials.

Al 1856 Espartero redacta una Constitució però mai va ser promulgada. Un cop d'Estat en contra seu el va fer fora del govern.

Del 1856 al 1868: Etapa moderada o conservadora

Narváez va ser situat de nou al capdavant del govern. Durant aquests 12 anys es van anar succeint els governs d'ell i de O'Donnell.

Entre les accions dels governs d'aquest període destaquen la paralització de la desamortització civil, la repressió de la Guàrdia Civil contra les revoltes camperoles i l'establiment de pràctiques electorals que van corrompre el sistema democràtic, com l'aparició del caciquisme, que era obligar a algú a fer alguna cosa (en aquest cas, votar en favor d'algú) sota l'amenaça de treure-li's alguna cosa (treball, casa, terres, etc).

El període més pròsper d'aquesta època va coincidir amb el govern de O'Donnell de 1858 a 1863, conegut com a Govern Llarg. Aquest govern es va beneficiar d'una època de bones collites i expansió comercial, gràcies a les bases colonials de Cuba i les Filipines. A més aquells anys hi havia la guerra de Secessió a EUA (1861-1865), que va afavorir l'exportació de productes espanyols.

En aquell període també es van enviar tropes a la Contxintxina, diverses expedicions al nord d'Àfrica i un exèrcit comandat per Prim a Mèxic.

Del 1868 al 1874: Sexenni Revolucionari

· 1866-1868

Narváez havia marginat a demòcrates, carlins i progressistes del govern. Un grup de polítics demòcrates i progressistes liderats per Prim van signar un pacte antimonàrquic, que pretenia crear una assemblea constituent, a la ciutat d'Ostende que incloïa un acord per destronar Isabel II i crear Juntes Revolucionàries que organitzessin les masses populars. Un any després, al 1867, es fa el Pacte de Brussel·les que serveix de ratificació al d'Ostende.

· 1868-1873

El setembre de 1868 l'armada espanyola a Cadis es va alçar en armes contra la monarquia d'Isabel II. Aquesta vegada el líder de l'aixecament era el General Topete. La flama revolucionària s'estengué i es crearen les Juntes Revolucionàries acordades al Pacte d'Ostende a les principals ciutats i, el que inicialment era un pronunciament militar, es va transformar en un moviment revolucionari. En pocs dies la revolució (anomenada La Gloriosa, Revolució de Setembre o Revolució del 1868) va triomfar. Amb aquesta revolució es va posar fi al regnat d'Isabel II, que es va exiliar a França.

Els revolucionaris, encapçalats per Prim i Serrano, van convocar eleccions perquè les noves Corts redactessin una constitució. Alguns dels principis de la nova Carta Magna, promulgada al 6/1869, eren:

- Establir el sufragi universal masculí
- Garantir la llibertat d'expressió, premsa, associació i reunió
- Declarar la aconfessionalitat de l'Estat i la llibertat de culte.
- Mantenir la monarquia com a forma d'estat

Aquesta darrera qüestió va plantejar un problema greu, ja que en aquells moments la família reial espanyola era a l'exili i, per tant, no hi havia successor a la Corona. Molts països, com França, Prússia i Regne Unit, van intentar col·locar un membre de les seves famílies al tron espanyol. Finalment Prim, que era el cap del govern, va oferir la Corona a Amadeu de Savoia, duc d'Aosta i fill del rei d'Itàlia, Víctor Manuel II. Amadeu tenia un caràcter liberal.

Amadeu I va regnar de 1871 a 1873 i va assumir el paper de monarca constitucional que regna però no governa. Es va trobar amb un país amb molts problemes polítics, on la majoria de partits li feien el buit. A més, el seu valedor, Prim, va ser assassinat a Madrid el 27/12/1870, poc abans de la seva arribada.

També en aquella època es van iniciar la tercera i última guerra carlina (1872-1876), revoltes urbanes i revoltes a Cuba. Tot això es va ajuntar amb el problema de no conèixer la llengua ni la cultura ni la situació d'Espanya. Tot això va fer que el 11/2/1873 abdiqués i es tornés a Itàlia.

Del 1873 al 1874: Primera República Espanyola

Amb l'abdicació d'Amadeu, els unitaris i els federalistes, que eren sectors republicans, van convèncer els diputats que l'alternativa era la República. El mateix dia de l'abdicació

d'Amadeu, les Corts van votar la constitució d'una República, el primer president de la qual va ser Estenislau Figueres, que era unitari.

Els problemes en que es va trobar la jove República van ser que no hi havia prou polítics convençuts i que els sectors populars mai no hi van confiar. A més, sempre van tenir en contra els polítics autoritaris, jerarquia eclesiàstica, etc. Molt sovint els obrers ocupaven els carrers i, fins i tot, es va trobar que a Catalunya s'intentà crear un Estat Català dins de la República Espanyola.

Va tenir 4 presidents:

· Estenislau Figueres (2/1873-6/1873)

Van intentar fer-li un cop d'Estat. Tot i que va fracassar, els federalistes van forçar-lo a tancar les Corts i a convocar noves eleccions. Els resultats van beneficiar els federalistes, i Pi i Margall va ser el segon president de la República.

· Pi i Margall (6/1873-7/1873)

Va fer un programa reformista. pretenia millorar l'Hisenda Pública, garantir la separació entre Església i Estat, abolir l'esclavatge a Cuba i limitar el treball infantil. També pretenia donar terres als jornalers a partir de l'expropiació de terres a latifundistes.

Va elaborar una constitució, però mai va ser promulgada. Aquesta Constitució pretenia dividir Espanya en 17 estats, incloent Cuba i Puerto Rico, amb un govern i lleis pròpies, però on per sobre de tots hi hauria un govern federal.

Va establir un 4t poder: el poder relacional, que tenia ell. Aquest nou poder havia de servir d'unió i coordinació dels altres 3 poders (legislatiu, judicial i executiu)

Aquesta nova constitució no va poder veure la llum perquè va sorgir el moviment cantonalista, que barrejava idees federalistes i anarquistes i defensava una estructura territorial a base de cantons (com ciutats). El moviment va ser especialment fort a País Basc i Andalusia.

El cantonalisme, juntament amb la tercera guerra carlina i les revoltes a les colònies d'Amèrica, va propiciar la dimissió de Pi i Margall.

· Nicolàs Salmerón (7/1873- 9/1873)

Era unitari. Busca el suport de l'exèrcit i intenta pacificar els cantonalistes. Es va dedicar a reprimir els moviments obrers fins que acaba dimitint perquè es va negar a signar unes sentències de mort.

· Emilio Castelar (9/1873-1/1874)

Era unitari. Des de la seva arribada al govern va fer una política conservadora i pretenia restaurar l'ordre social. Va ser molt repressiu amb els cantons i va tancar les Corts 3 mesos.

El 2/1/1874 les torna a obrir i es troba amb que li preparen una moció de censura i el fan fora. Però els sectors que el recolzaven era gent de classe alta i van fer un cop d'Estat (dirigit per Manuel Pavía) per retornar-li el poder. Castelar no accepta tenir el poder d'aquesta manera i llavors el poder se l'acaba quedant Serrano. Així acaba la República.

Del 1/1874 al 12/1874: Camí Cap a La Restauració Monàrquica

Serrano va governar dictatorialment aquest temps, intentant dominar algunes zones cantonals. Mentrestant, Alberto Cánovas del Castillo preparava el retorn de la monarquia de la mà d'Alfons XII, fill d'Isabel II, que estava a una acadèmia militar a Sandhurst. Estava redactant un manifest (Manifest de Sandhurst) que pretenia donar una bona imatge d'Alfons al poble espanyol. Llavors es fa un cop d'Estat per part d'Arsenio Marquez Campos el 29/12/1874 en favor d'Alfons XII, que seria el nou rei d'Espanya. Mentre que ell arriba (9/1/1875) agafa el poder Alberto (Regència de Cánovas del Castillo)

